V BÖLMƏ.
İQTİSADİ TƏHLÜKƏSİZLİK VƏ KORPORATİV İDARƏETMƏ MƏSƏLƏLƏRİ

UOT: 339.9:338.2

Murad Şahrza oğlu ƏLİYEV
Azərbaycan Kooperasiya Universiteti, doktorant
muradali99@bk.ru
https://doi.org/10.30546/4.71.731.03.2026.96

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASININ İQTİSADİ TƏHLÜKƏSİZLİYİNİN TƏMİN OLUNMASI VƏ BEYNƏLXALQ TƏCRÜBƏDƏN İSTİFADƏ İMKANLARI

Xülasə

Tədqiqatın məqsədi. Məqalədə ölkənin iqtisadi təhlükəsizliyinin təmin edilməsində əsas yanaşmalar, beynəlxalq təcrübənin formaları və bu təcrübənin milli iqtisadi siyasətdə istifadəsinin imkanları araşdırılır. Tədqiqatın əsas məqsədi ölkənin iqtisadi təhlükəsizliyinin təmin olunması mexanizmlərini nəzəri və praktiki aspektdən təhlil etmək, qabaqcıl beynəlxalq təcrübəni sistemləşdirmək və bu təcrübənin milli iqtisadi şəraitə uyğun tətbiq imkanlarını müəyyənləşdirməkdən ibarətdir. Bu məqsədlə iqtisadi təhlükəsizliyin əsas komponentləri – maliyyə təhlükəsizliyi, enerji təhlükəsizliyi, ərzaq təhlükəsizliyi, investisiya və xarici ticarət təhlükəsizliyi, eləcə də institusional dayanıqlıq məsələləri kompleks şəkildə öyrənilir.

Tədqiqatın metodologiyası. Tədqiqat prosesində sistemli yanaşma, müqayisəli təhlil, statistik məlumatların işlənməsi, iqtisadi modelləşdirmə və məntiqi ümumiləşdirmə metodlarından istifadə olunmuşdur. Beynəlxalq təşkilatların (BMT, Dünya Bankı, BVF, UNCTAD və s.) hesabatları, elmi məqalələr və rəsmi statistika mənbələri əsas informasiya bazasını təşkil edir. Metodoloji əsas kimi iqtisadi təhlükəsizlik konsepsiyaları, milli təhlükəsizlik nəzəriyyələri və dayanıqlı inkişaf yanaşmaları götürülmüşdür.

Tədqiqatın tətbiqi əhəmiyyəti. Tədqiqatın nəticələri iqtisadi təhlükəsizlik sahəsində dövlət siyasətinin formalaşdırılması və təkmilləşdirilməsi üçün praktiki tövsiyələr təqdim edir. Əldə edilən nəticələr strateji planlaşdırma sənədlərində, iqtisadi islahat proqramlarında, eləcə də risklərin idarə olunması mexanizmlərinin hazırlanmasında istifadə oluna bilər.

Tədqiqatın özünəxaslığı və elmi yeniliyi. Tədqiqatın elmi yeniliyi iqtisadi təhlükəsizliyin təmin olunmasında beynəlxalq təcrübənin milli iqtisadi modelə uyğunlaşdırılması imkanlarının kompleks şəkildə araşdırılmasında ifadə olunur. İlk dəfə olaraq müxtəlif ölkələrin iqtisadi təhlükəsizlik strategiyalarının əsas komponentləri sistemləşdirilir və onların tətbiq mexanizmləri milli reallıqlar prizmasında qiymətləndirilir.

Açar sözlər: iqtisadi təhlükəsizlik, milli iqtisadi maraqlar, beynəlxalq təcrübə, iqtisadi risklər, strateji inkişaf, dayanıqlılıq, qloballaşma, dövlət iqtisadi siyasəti.

Giriş

Müasir dövrdə qloballaşma, geosiyasi gərginliklər və beynəlxalq iqtisadi risklərin artması ölkələrin iqtisadi təhlükəsizliyinin təmin olunmasını strateji prioritetə çevirmişdir. İqtisadi təhlükəsizlik milli iqtisadiyyatın dayanıqlığını, müstəqilliyini və rəqabətqabiliyyətliliyini qorumaqla yanaşı, daxili və xarici təhdidlərə qarşı effektiv müdafiə mexanizmlərinin formalaşdırılmasını nəzərdə tutur. Bu baxımdan, inkişaf etmiş ölkələrin iqtisadi təhlükəsizlik sahəsində tətbiq etdikləri modellərin və mexanizmlərin öyrənilməsi, onların milli şəraitə uyğunlaşdırılması mühüm elmi və

praktiki əhəmiyyət kəsb edir. Məqalədə ölkənin iqtisadi təhlükəsizliyinin təmin olunması problemləri və beynəlxalq təcrübədən istifadə imkanları ümumi nəzəri çərçivədə araşdırılır.

İqtisadi təhlükəsizlik anlayışı və onun milli təhlükəsizlik sistemində rolu

İqtisadi təhlükəsizlik bir ölkənin davamlı inkişafını, daxili sabitliyini və müstəqilliyini təmin edən ən vacib əsaslardan biridir. Sadə dildə desək, iqtisadi təhlükəsizlik bir dövlətin iqtisadi sisteminin daxili və xarici təhdidlərə qarşı dayanıqlılıq səviyyəsini, risklərin idarə olunmasını və strateji maraqlarının qorunmasını ifadə edir. Bu anlayışın mahiyyəti iqtisadiyyatın əsas indikatorlarının stabilliyi, milli bazarın qorunması, sosial rifahın təmin olunması və strateji sahələrin müdafiəsi kimi komponentlərdən ibarətdir.

Bir çox tədqiqatçı iqtisadi təhlükəsizliyi ölkə milli maraqlarının qorunması kontekstində qiymətləndirir. Məsələn, Golovko iqtisadi təhlükəsizliyi “dövlətin iqtisadi subyektlərinin və ümumi milli iqtisadiyyatın daxili və xarici təhlükələrdən qorunduğu vəziyyət” kimi müəyyən edir ki, bu da iqtisadi maraqların yüksək səviyyədə qorunmasını və strateji asılılığın qarşısının alınmasını nəzərdə tutur. [2]

Digər tədqiqatçılar bu anlayışı daha geniş perspektivdə götürürlər. Księżopolskiyə görə, iqtisadi təhlükəsizlik yalnız sabitlik deyil, həm də milli iqtisadiyyatın müstəqilliyi və rəqabət qabiliyyətinin qorunması deməkdir; bu, daxili bazarın dayanıqlığının təmin edilməsi və digər ölkələrin bazarları ilə yenilikçi və balanslı əlaqələrin qurulması ilə bağlıdır.

Elmi ədəbiyyatda iqtisadi təhlükəsizlik məsələsi həm də milli təhlükəsizlik sisteminin ayrılmaz hissəsi kimi qəbul edilir. Milli təhlükəsizlik strategiyalarında iqtisadi təhlükəsizlik dövlətin təhlükəsizlik siyasətinin əsas prioritetlərindən biridir, çünki iqtisadi təhlükələr sosial və siyasi sabitliyə də birbaşa təsir edir.[4] Azərbaycanda aparılmış tədqiqatlarda iqtisadi təhlükəsizlik anlayışı milli təhlükəsizlik sistemi ilə əlaqəli olaraq verilir və bu, dövlətin bütövlüyü və davamlı inkişafı üçün vacib atribut kimi qiymətləndirilir.

İqtisadi təhlükəsizliyin rolunu daha geniş kontekstdə dəyərləndirərkən, bəzi alimlər bu anlayışı yalnız dövlət səviyyəsində deyil, həm də fərd və icma səviyyəsində nəzərdən keçirirlər. Xüsusilə qlobal kontekstdə, məsələn, Beynəlxalq Qırmızı Xaç Komitəsi iqtisadi təhlükəsizliyi insanların və ailələrin davamlı və ləyaqətlə əsas ehtiyaclarını qarşılamaq qabiliyyəti kimi müəyyən edir ki, bu da sosial rifahın təmin olunmasına yönəlmiş daha geniş təhlükəsizlik yanaşmasına uyğunlaşır.[6]

İqtisadi təhlükəsizliyin milli təhlükəsizlik sistemində rolu çoxşaxəlidir. İlk növbədə, bu anlayış dövlətin strateji məqsədlərini – iqtisadi sabitlik, artan investisiya cəlb edən mühit, rəqabət qabiliyyətinin yüksəldilməsi və iş yerlərinin qorunmasını təmin etməyi əhatə edir. İqtisadi təhlükəsizlik milli təhlükəsizlik strategiyalarında prioritet məqsəd kimi yerləşir, çünki iqtisadi təhlükələr- böhranlar, xarici asılılıqlar, strateji resursların itirilməsi və bazar pozuntuları - milli təhlükəsizlik üçün birbaşa risk təşkil edir. [8]

Milli təhlükəsizlik kontekstində iqtisadi təhlükəsizlik həm də dövlət orqanlarının risklərin idarə edilməsi strategiyalarını müəyyənləşdirir, qanunvericilik bazasını formalaşdırır və iqtisadi şoklara qarşı müdafiə mexanizmlərini işə salır. Bu sistem daxilində dövlət həm maliyyə sabitliyinin, həm də strateji sahələrin – enerji, ərzaq, texnologiya, ticarət əlaqələri kimi sektorlarda təhlükəsizlik siyasətini prioritet kimi müəyyənləşdirir.

Nəticə olaraq, iqtisadi təhlükəsizlik həm geniş mənada dövlətin müstəqilliyinə xidmət edən, həm də spesifik əməliyyat səviyyəsində iqtisadi göstəricilərin stabilliyini qoruyan çoxkomponentli anlayışdır. Bu sahədə nəzəriyyə və praktikanın inteqrasiyası milli təhlükəsizlik siyasətinin uğurla həyata keçirilməsi üçün vacibdir.

Müasir şəraitdə ölkələrin iqtisadi təhlükəsizliyinə təhdidlər əsasən iki böyük qrupa bölünür: daxili və xarici amillər. Bu amillər bir-biri ilə sıx qarşılıqlı əlaqədədir və kompleks şəkildə iqtisadi sabitliyə təsir göstərir.

1. Daxili amillər. Daxili amillər ölkənin öz iqtisadi və institusional strukturundan irəli gələn risklərdir. İqtisadi strukturun zəif diversifikasiyası: iqtisadiyyatın bir və ya bir neçə sahədən (məsələn, xammal, neft-qaz sektoru) həddindən artıq asılı olması iqtisadi təhlükəsizlik üçün ciddi risk

yaradır. Qiymətlərin beynəlxalq bazarda dəyişməsi milli gəlirləri kəskin azalda bilər [10]; Maliyyə sisteminin dayanıqsızlığı: bank sektorunun zəifliyi, yüksək inflyasiya, dövlət borcunun artması, büdcə kəsiri və milli valyutanın qeyri-sabitliyi iqtisadi təhlükəsizliyə birbaşa təhdiddir;

Korrupsiya və kölgə iqtisadiyyatı: İdarəetmədə şəffaflığın aşağı olması, qeyri-rəsmi iqtisadi fəaliyyətlərin geniş yayılması investisiya mühitini zəiflədir və dövlətin iqtisadi nəzarət imkanlarını azaldır; İnsan kapitalının zəif inkişafı: Təhsil və səhiyyə sisteminin yetərincə inkişaf etməməsi, ixtisaslı kadr çatışmazlığı uzunmüddətli iqtisadi təhlükəsizlik üçün ciddi riskdir; Texnoloji gerilik: İnnovasiya və rəqəmsallaşma proseslərindən geri qalmaq ölkəni xarici texnologiyalardan asılı vəziyyətə salır [12];

Sosial bərabərsizliyin artması: Gəlir bölgüsündə kəskin fərqlər sosial narazılığa və siyasi-iqtisadi sabitliyin pozulmasına gətirib çıxara bilər.

2. Xarici amillər. Xarici amillər qlobal iqtisadi mühitdən və beynəlxalq münasibətlərdən qaynaqlanan risklərdir. Qlobal iqtisadi böhranlar: Dünya maliyyə bazarlarında baş verən böhranlar ticarət dövriyyəsinin azalmasına, investisiya axınlarının zəifləməsinə və milli iqtisadiyyatın resessiyasına səbəb olur; Xarici ticarət asılılığı: İdxal və ixracın məhdud sayda ölkələrdən asılı olması, xüsusilə strateji məhsullar üzrə, iqtisadi təhlükəsizlik baxımından risklidir; Sanksiyalar və iqtisadi məhdudiyyətlər: Beynəlxalq sanksiyalar, ticarət embarqoları və proteksionist siyasətlər ölkələrin iqtisadi inkişaf imkanlarını ciddi şəkildə məhdudlaşdıra bilər; Enerji və ərzaq bazarlarında qeyri-sabitlik: Neft, qaz, buğda və digər strateji məhsulların qiymətlərində dalğalanmalar ölkənin enerji və ərzaq təhlükəsizliyini təhdid edir.

Müasir dövrdə iqtisadi təhlükəsizliyə təhdidlər artıq yalnız iqtisadi xarakter daşımır, onlar siyasi, sosial, texnoloji və ekoloji faktorlarla sıx bağlıdır. Buna görə də ölkələrin iqtisadi təhlükəsizliyi strategiyası:

- daxili iqtisadi dayanıqlığın gücləndirilməsini,
- xarici asılılıqların azaldılmasını,
- beynəlxalq risklərin qabaqlayıcı şəkildə idarə olunmasını kompleks şəkildə əhatə etməlidir.

Bu yanaşma iqtisadi təhlükəsizliyi milli təhlükəsizlik sisteminin əsas sütunlarından birinə çevirir.

İnkişaf etmiş ölkələr iqtisadi təhlükəsizliyin təmin olunmasına kompleks və sistemli yanaşırlar. Onların əsas məqsədi milli iqtisadiyyatın dayanıqlığını qorumaq, strateji resurslar üzərində nəzarəti təmin etmək, qlobal risklərə qarşı çevik reaksiya mexanizmləri yaratmaq və iqtisadi müstəqilliyi gücləndirməkdir. [9] Bu mexanizmlər adətən dövlət siyasəti, hüquqi tənzimləmə, institusional idarəetmə və bazar mexanizmlərinin uzlaşdırılması üzərində qurulur.Əsas tətbiq olunan mexanizmləri aşağıdakı kimi ümumiləşdirmək olar:

- Strateji planlaşdırma və milli təhlükəsizlik strategiyaları. ABŞ, Almaniya, Yaponiya, Fransa kimi ölkələrdə iqtisadi təhlükəsizlik milli təhlükəsizlik strategiyalarının tərkib hissəsi kimi qəbul olunur. Burada risklərin proqnozlaşdırılması, kritik sahələrin müəyyən edilməsi və uzunmüddətli inkişaf hədəflərinin qorunması əsas yer tutur.

- İqtisadiyyatın diversifikasiyası. İnkişaf etmiş ölkələr iqtisadiyyatın bir sektordan asılılığını minimuma endirməyə çalışırlar. Bu, böhran zamanı iqtisadi şokların təsirini azaltmağa imkan verir.

- Maliyyə sabitliyi mexanizmləri. Mərkəzi bankların müstəqil fəaliyyəti, inflyasiyaya nəzarət, bank sektorunun ciddi tənzimlənməsi və ehtiyat fondlarının yaradılması iqtisadi təhlükəsizliyin əsas alətlərindəndir.

- Xarici investisiyalara nəzarət.ABŞ-da CFIUS[1] mexanizmi, Aİ-də FDI Screening[2] mexanizmi

[1] CFIUS mexanizmi (Committee on Foreign Investment in the United States) ABŞ-da xarici investisiyaların milli təhlükəsizlik baxımından qiymətləndirilməsi və nəzarət edilməsi üçün yaradılmış dövlət mexanizmidir.

[2] FDI Screening = "Xarici sərmayə faydalıdırmı və ölkə üçün təhlükə yaradırmı?" sualına dövlətin verdiyi institusional cavabdır.

kimi alətlər vasitəsilə strateji sahələrə yönələn xarici investisiyalar dövlət təhlükəsizliyi prizmasından qiymətləndirilir.

Cədvəl 1.

İqtisadi təhlükəsizliyin milli təhlükəsizlik sistemi mexanizmləri

Mexanizm istiqaməti	Məzmunu	İnkişaf etmiş ölkələrdə tətbiqi nümunəsi	İqtisadi təhlükəsizliyə təsiri
Strateji planlaşdırma	Milli təhlükəsizlik və iqtisadi strategiyaların inteqrasiyası	ABŞ Milli Təhlükəsizlik Strategiyası, Almaniyanın İqtisadi Təhlükəsizlik Konsepsiyası	Risklərin qabaqcadan müəyyən edilməsi və idarə olunması
İqtisadi diversifikasiya	İqtisadiyyatın sektorlar üzrə balanslaşdırılması	Yaponiya və Cənubi Koreyada yüksək texnologiyalı sənayenin inkişafı	Xarici şoklara qarşı dayanıqlığın artması
Maliyyə təhlükəsizliyi	Bank nəzarəti, monetar sabitlik, ehtiyat fondları	Avropa Mərkəzi Bankı, ABŞ Federal Ehtiyat Sistemi	Maliyyə böhranlarının qarşısının alınması
Xarici investisiya nəzarəti	Strateji sahələrə investisiyaların təhlükəsizlik baxımından yoxlanılması	ABŞ-da CFIUS, Aİ-də FDI Screening mexanizmi	Milli iqtisadi suverenliyin qorunması
Enerji təhlükəsizliyi	Alternativ enerji və ehtiyat mexanizmləri	Almaniyanın “Energiewende” strategiyası	Enerji asılılığının azalması
Ərzaq təhlükəsizliyi	Dövlət subsidiyaları, strateji ehtiyatlar	Aİ-nin Kənd Təsərrüfatı Siyasəti (CAP)	Daxili bazarın qorunması
Texnoloji təhlükəsizlik	Kritik texnologiyaların qorunması və yerli istehsalın təşviqi	ABŞ-ın CHIPS Act proqramı	Texnoloji asılılığın azalması
Sosial sabitlik mexanizmləri	Sosial müdafiə və məşğulluq proqramları	Skandinaviya ölkələrinin sosial dövlət modeli	Daxili sabitliyin möhkəmlənməsi

Mənbə: *Cədvəl ədəbiyyatlar əsasında tədqiqatcı tərəfindən hazırlanmışdır.*

Cədvəl 2.

Əməkdaşlıq istiqamətinin təsviri və nümunələr

Əməkdaşlıq istiqaməti	Təsviri	Nümunə və məqsəd
Dövlət-özəl tərəfdaşlığı (DÖT)	Strateji sahələrdə (enerji, infrastruktur, nəqliyyat, rəqəmsal iqtisadiyyat) birgə layihələrin həyata keçirilməsi	Maliyyə yükünü paylaşmaq, layihələrin səmərəliliyini artırmaq və strateji sahələri inkişaf etdirmək
Strateji sahələrdə birgə nəzarət	Dövləti təhlükəsizlik nəzarəti saxlayır, özəl sektor isə istehsal və xidmətin effektivliyini təmin edir	Enerji, ərzaq, rabitə, bank sektoru və müdafiə sənayesi
İnvestisiya və innovasiya əməkdaşlığı	Dövlət vergi güzəştləri, subsidiyalar və qrant proqramları ilə özəl sektorun strateji sahələrə investisiyasını stimullaşdırır	Texnoloji asılılığı azaltmaq və iqtisadi dayanıqlığı artırmaq
Risklərin birgə idarə olunması	Makroiqtisadi risklər və tədarük zənciri qırılmalarına qarşı erkən xəbərdarlıq və məlumat mübadiləsi sistemlərinin yaradılması	Böhran və təchizat problemlərinə çevik reaksiya
Normativ-hüquqi mühitin formalaşdırılması	Özəl sektor nümayəndələrinin qanunvericilik və strategiyaların hazırlanmasında iştirakı	Qərarların real iqtisadi şəraitə uyğunluğunu təmin etmək
İnsan kapitalının inkişafı	Peşə təhsili, kadr hazırlığı və innovasiya mərkəzlərinin yaradılması	Uzunmüddətli iqtisadi təhlükəsizliyin təmin olunması
Sosial sabitliyin qorunması	Özəl sektorun sosial məsuliyyət layihələrində iştirakı	Məşğulluğu artırmaq, sosial riskləri azaltmaq və iqtisadi sabitliyi möhkəmləndirmək

Mənbə: *Cədvəl ədəbiyyatlar əsasında tədqiqatcı tərəfindən hazırlanmışdır.*

-Enerji və ərzaq təhlükəsizliyi strategiyaları.Alternativ enerji mənbələrinin inkişafı, strateji ehtiyat anbarlarının yaradılması və təchizat mənbələrinin şaxələndirilməsi əsas istiqamətlərdəndir.

- Texnoloji və rəqəmsal təhlükəsizlik. Kritik texnologiyaların qorunması, milli rəqəmsal infrastrukturun təhlükəsizliyi və kibertəhlükəsizlik siyasəti iqtisadi təhlükəsizliyin yeni sütunu kimi çıxış edir.

- Sosial-iqtisadi sabitlik mexanizmləri. Gəlir bərabərsizliyinin azaldılması, məşğulluğun dəstəklənməsi və sosial müdafiə proqramları daxili iqtisadi sabitliyi qorumağa xidmət edir.[1]

İnkişaf etmiş ölkələrin təcrübəsi göstərir ki, iqtisadi təhlükəsizlik yalnız iqtisadi siyasət məsələsi deyil, eyni zamanda milli təhlükəsizlik, texnoloji inkişaf, sosial sabitlik və dövlət suverenliyi ilə sıx bağlı olan strateji bir anlayışdır. Bu mexanizmlərin kompleks tətbiqi ölkələrin qlobal risklər qarşısında daha davamlı və çevik olmasını təmin edir.

Beynəlxalq təcrübənin milli iqtisadi şəraitə uyğunlaşdırılması bir sıra məhdudiyyətlərlə qarşılaşır. Əsas problemlər ölkələrin iqtisadi strukturunun fərqli olması, institusional və hüquqi bazanın yetərincə inkişaf etməməsi, maliyyə və texnoloji resursların məhdudluğu ilə bağlıdır. Eyni zamanda, sosial-mədəni xüsusiyyətlər, geosiyasi risklər və siyasi iradənin davamlı olmaması xarici modellərin effektiv tətbiqini çətinləşdirir. Buna görə də beynəlxalq təcrübə birbaşa köçürülməməli, milli iqtisadi reallıqlara uyğun şəkildə seçici və adaptiv formada tətbiq edilməlidir. İqtisadi təhlükəsizliyin gücləndirilməsi üçün dövlət və özəl sektor əməkdaşlığının əsas istiqamətlərini mətn formasında cədvəl şəklində təqdim etmişik:

Bu cədvəllər göstərir ki, iqtisadi təhlükəsizlik yalnız dövlətin yox, həm də özəl sektorun birgə məsuliyyəti kimi təşkil edilməlidir və əməkdaşlıq strategiyası uzunmüddətli, şəffaf və strateji məqsədlərə uyğun olmalıdır.

Nəticə

İqtisadi təhlükəsizlik müasir dövrdə dövlətin dayanıqlı inkişafı və milli maraqlarının qorunması üçün strateji əhəmiyyətə malikdir. Ölkələrin iqtisadi təhlükəsizliyinə təsir edən daxili və xarici amillər – struktur fərqliliklər, maliyyə və texnoloji resursların məhdudluğu, geosiyasi risklər və beynəlxalq bazar dəyişiklikləri- onun təmin olunmasını kompleks və çoxsahəli tədbirlər tələb edən sahəyə çevirir.

Beynəlxalq təcrübə bu sahədə dəyərli resurs olsa da, onun milli şəraitə uyğunlaşdırılması müəyyən problemlərlə müşayiət olunur. Bu prosesdə iqtisadi struktur fərqləri, institusional zəiflik, sosial-mədəni xüsusiyyətlər, hüquqi və geosiyasi məhdudiyyətlər nəzərə alınmalıdır. Xarici modellər mexaniki şəkildə deyil, milli iqtisadi reallıqlara uyğun adaptiv şəkildə tətbiq edilməlidir.

Eyni zamanda, dövlət və özəl sektor arasında effektiv əməkdaşlıq iqtisadi təhlükəsizliyin təmin edilməsində əsas rol oynayır. Strateji planlaşdırma, investisiya və innovasiya təşviqi, risklərin birgə idarə olunması, normativ-hüquqi dəstək və sosial sabitliyin qorunması mexanizmləri bu əməkdaşlığın əsas istiqamətlərini təşkil edir. Belə yanaşma yalnız dövlətin deyil, bütün iqtisadi sistemin birgə məsuliyyətini gücləndirir və milli iqtisadiyyatın dayanıqlılığını artırır.

Nəticə etibarilə, iqtisadi təhlükəsizlik həm dövlətin suverenliyinin, həm də iqtisadi və sosial sabitliyin qorunmasının təminatıdır. Beynəlxalq təcrübənin ağıllı inteqrasiyası və dövlət-özəl sektor əməkdaşlığının effektiv təşkili milli iqtisadi sistemin dayanıqlığını möhkəmləndirən əsas amillərdir.

ƏDƏBİYYAT

1. 1.D. Baldwin, Economic Statecraft (Princeton University Press, 1985) – İqtisadi siyasətin milli təhlükəsizliklə əlaqəsi.
2. 2.A. Cottey, V. Marson, P. Foster, Economic Security: Neglected Dimension of National Security? (Ashgate, 2006) – İqtisadi təhlükəsizliyin nəzəri əsasları.
3. R. Looney, Economic Security: Neglected Dimension of Security Studies (Praeger, 1998) – İqtisadi təhlükəsizlik məsələlərinə sistemli yanaşma.
4. 4.M. Foucault, Security, Territory, Population (Palgrave Macmillan, 2007) – Təhlükəsizlik

konsepsiyalarının inkişafı və iqtisadi aspektlər.
5. J. Rosenau, Distant Proximities: Dynamics Beyond Globalization (Princeton University Press, 2003) – Qloballaşma və milli iqtisadi təhlükəsizlik.
6. A. Kolodko, Globalization and Catching-Up Development Strategies (Economic Systems, 2000).
7. R. Art, R. Jervis, International Politics and Nuclear Risk (Columbia University Press, 1985) – İqtisadi risklərin təhlükəsizliklə əlaqəsi (konseptual məqalə kolleksiyası).
8. E. D. Mansfield, J. Snyder, Democratization and the Danger of War (International Security, 1995) – İqtisadi sabitlik və siyasi təhlükəsizlik əlaqəsi.
9. P. Kingstone, N. Power, Democratic Brazil Rediscovered: Challenges of Governing (University of Pittsburgh Press, 2008) – İqtisadi təhlükəsizlik və siyasi qərarvermə münasibətləri.
10. H. Mearsheimer, Back to the Future: Instability in Europe After the Cold War (International Security, 1990) – İqtisadi və təhlükəsizlik risklərinin qarşılıqlı təsiri.
11. UNDP, Human Development Report (illik) – İqtisadi təhlükəsizlik və insan inkişafı indikatorları.
12. World Bank, World Development Report (illik) – İqtisadi təhlükəsizlik və dayanıqlı inkişaf aspektləri.
13. OECD, Economic Outlook – Qlobal iqtisadi risklər və milli siyasət tövsiyələri.
14. IMF, Global Financial Stability Report – Maliyyə sisteminin dayanıqlığı və iqtisadi təhlükəsizlik.

Мурад Шахрза оглы Алиев
Азербайджанский Кооперативный Университет, докторант

Обеспечение экономической безопасности Азербайджанской Республики и возможности использования международного опыта

Резюме

Цель исследования. В статье рассматриваются основные подходы к обеспечению экономической безопасности страны, формы международного опыта и возможности его использования в национальной экономической политике. Основной целью исследования является анализ механизмов обеспечения экономической безопасности с теоретической и практической точек зрения, систематизация передового международного опыта и определение возможностей его применения с учетом национальных экономических условий. С этой целью комплексно изучаются основные компоненты экономической безопасности – финансовая безопасность, энергетическая безопасность, продовольственная безопасность, инвестиционная и внешнеторговая безопасность, а также вопросы институциональной устойчивости.

Методология исследования. В процессе исследования использованы методы системного подхода, сравнительного анализа, обработки статистических данных, экономического моделирования и логического обобщения. Основную информационную базу составляют отчеты международных организаций (ООН, Всемирный банк, МВФ, ЮНКТАД и др.), научные статьи и официальные статистические источники. В качестве методологической основы использованы концепции экономической безопасности, теории национальной безопасности и подходы устойчивого развития.

Практическая значимость исследования. Результаты исследования представляют практические рекомендации для формирования и совершенствования государственной политики в сфере экономической безопасности. Полученные результаты могут быть использованы в документах стратегического планирования, программах экономических реформ, а также при разработке механизмов управления рисками.

Оригинальность и научная новизна исследования. Научная новизна исследования

заключается в комплексном анализе возможностей адаптации международного опыта к национальной экономической модели в обеспечении экономической безопасности. Впервые систематизированы основные компоненты стратегий экономической безопасности различных стран и дана оценка механизмам их реализации через призму национальных реалий.

Ключевые слова: экономическая безопасность, национальные экономические интересы, международный опыт, экономические риски, стратегическое развитие, устойчивость, глобализация, государственная экономическая политика.

Murad Shahrza Aliyev
Azerbaijan Cooperative University, PhD student

Ensuring the economic security of the Republic of Azerbaijan and the possibilities of using international experience

Summary

Purpose of the study. The article examines the main approaches to ensuring the country's economic security, the forms of international experience, and the possibilities of using this experience in national economic policy. The main purpose of the study is to analyze the mechanisms for ensuring economic security from both theoretical and practical perspectives, to systematize advanced international experience, and to determine the possibilities of its application adapted to national economic conditions. For this purpose, the main components of economic security – financial security, energy security, food security, investment and foreign trade security, as well as issues of institutional resilience – are studied in a comprehensive manner.

Methodology of the study. The research uses methods of a systematic approach, comparative analysis, processing of statistical data, economic modeling, and logical generalization. Reports of international organizations (UN, World Bank, IMF, UNCTAD, etc.), scientific articles, and official statistical sources form the main information base. The methodological framework is based on the concepts of economic security, theories of national security, and approaches to sustainable development.

Practical significance of the study. The results of the research provide practical recommendations for the formation and improvement of state policy in the field of economic security. The obtained results can be used in strategic planning documents, economic reform programs, as well as in the development of risk management mechanisms.

Originality and scientific novelty of the study. The scientific novelty of the study is expressed in a comprehensive analysis of the possibilities of adapting international experience to the national economic model in ensuring economic security. For the first time, the main components of economic security strategies of different countries are systematized and their implementation mechanisms are evaluated through the prism of national realities.

Key words: economic security, national economic interests, international experience, economic risks, strategic development, sustainability, globalization, state economic policy.